

BEZBEDNOSNA DILEMA U UKRAJINI – DRUGO ČITANJE BERIJA POSENA^{2*}

SECURITY DILEMMA IN UKRAINE – THE SECOND READING OF BARRY POSEN

Summary: *This paper tries to establish which circumstances have changed in Ukraine and led to the crisis in 2013 and armed conflict in 2014. The model for analysis is borrowed from Barry R. Posen's paper "The Security Dilemma and Ethnic Conflict" (1993). Posen uses the concept of security dilemma in order to explain why the ethnic conflict emerged between Serbs and Croats during the breakup of Yugoslavia and why there was no conflict between Russians and Ukrainians during the breakup of the USSR. The main task of this paper is to check if Posen's explanation still stands and to check if Posen's indicators could have signaled that the conflict in Ukraine in 2014 was imminent.*

Key words: *Ukraine, Russia, Barry Posen, ethnic conflict, security dilemma, game theory.*

Sažetak: *U ovom radu pokušavam da ustanovim koje okolnosti u odnosima Rusa i Ukrajinaca u Ukrajini su se promenile i dovele do krize koja ja počela 2013, a eskalirala 2014. godine. Kao obrazac za analizu koristim tekst prof. Berija Pozena (Barry R. Posen) Bezbednosna dilema i etnički sukob (The Security Dilemma and Ethnic Conflict) iz 1993. godine u kome uz pomoć koncepta bezbednosne dileme objašnjava zašto je došlo do etničkog sukoba između Srba i Hrvata posle raspada SFRJ, a istovremeno nije došlo do sukoba Rusa i Ukrajinaca posle raspada SSSR. Prema tome, glavni zadatak ovog rada je da pokaže da li Pozenovo objašnjenje još uvek stoji i da li je upravo promena faktora za koje je on smatrao da su bili ključni za održanje mira u Ukrajini sada dovela do kraha demokratije i sukoba u ovoj etnički složenoj državi*

¹ Istraživač saradnik na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka.

² * Rad je nastao u okviru naučno-istraživačkog projekta Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka pod nazivom "Politički identitet Srbije u lokalnom i globalnom kontekstu" (evidencioni broj 179076), koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

Ključne reči: *Ukrajina, Rusija, Beri Posen, etnički konflikt, bezbednosna dilema, teorija igara.*

Uvod

Kriza u Ukrajini počela je protestima zbog suspendovanja trgovinskih pregovora Ukrajine sa Evropskom unijom³, krajem novembra 2013. godine, što je nažalost bio samo uvod u eskalaciju tokom 2014. godine. Demonstranti su zauzeli gradski Trg nezavisnosti (Maidan) i Gradsku većnicu u Kijevu. Protesti su postali nasilni posle usvajanja zakona o zabrani protesta.⁴ Snajperi ukrajinske specijalne policije ubili su više od 90 demonstranata.⁵ Život je izgubilo i 20 policajaca.⁶ Protesti su doveli do ostavke premijera Ukrajine Mikole Azarova u januaru⁷ i bekstva predsednika Viktora Janukoviča u Rusiju u februaru⁸.

Posle urušavanja sistema usledila je Ruska okupacija i aneksija Krimskog poluostrva u martu⁹. Oružani sukobi na istoku i jugoistoku Ukrajine između ruskog stanovništva i ukrajinskih organa reda počeli su u aprilu. Do 20. juna sukobi su odneli više od 423 života, po proceni Ujedinjenih nacija¹⁰. Nažalost, kraj im se ne nazire.

Sukobi u Ukrajini su etničkog karaktera. Za razliku od etničkih sukoba Srba i Hrvata koji su počeli odmah po raspadu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, sukob između Rusa i Ukrajinaca izbio je 22 godine posle raspada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika. Iz tog razloga je važno ispitati da li su uzroci tih sukoba paralelni i zašto Ukrajina nije bila u stanju da održi svoju unutrašnju i spoljnu bezbednost.

Profesor Beri Pozen (Barry Posen) je 1993. godine objavio članak *Bezbednosna dilema i etnički konflikt (The Security Dilemma and Ethnic Conflict)* u kome je pokušao da objasni koji su faktori uticali na to da pri raspadu

³ <http://www.bbc.com/news/world-europe-25032275> (pristupljeno 01.07.2014. godine)

⁴ <http://csis.org/ukraine/index.htm> (pristupljeno 04.07.2014. godine)

⁵ <https://news.vice.com/article/memories-of-euromaidan-sniper-victims-from-the-people-who-loved-them> (pristupljeno 04.07.2014. godine)

⁶ <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/ru/publish/article/989615> (pristupljeno 04.07.2014. godine)

⁷ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1506137/Ukrajina,+premijer+podneo+osta+vku.html> (pristupljeno 04.07.2014. godine)

⁸ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=02&dd=28&nav_id=817835 (pristupljeno 04.07.2014. godine)

⁹ http://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=826634 (pristupljeno 04.07.2014. godine)

¹⁰ http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=48118#U7JtORZB_dw (pristupljeno 01.07.2014. godine)

SSSR ne dođe do rata između etničkih zajednica, iako je u sličnoj situaciji pri raspadu SFRJ došlo do rata. Pored identifikovanih faktora, Pozen definiše i indikatore za rano upozoravanje za potencijalni konflikt između Rusa i Ukrajinaca. Cilj ovog rada je da proveriti da li Pozenovo objašnjenje i dalje stoji i da li uočavanje indikatora moglo da signalizira da će do sukoba doći.

U prvom delu rada predstaviću originalni koncept bezbednosne dileme i objašnjenje prof. Berija Pozena. U drugom delu analiziraću faktore koji mogu da navedu aktere da se osećaju dovoljno moćnim da krenu u ofanzivu ili dovoljno ranjivim da ih strah od protivničkog napada podstiče na preemtivni napad (*windows of opportunity and vulnerability*). U trećem delu pokušavam da ustanovim da li su uočljiva Pozenova četiri indikatora koji su mogli da upozore na nastanak potencijalnog etničkog sukoba u Ukrajini. U zaključku ću ponuditi odgovor na pitanje da li Pozenovo objašnjenje uzroka etničkih sukoba uz pomoć bezbednosne dileme i dalje stoji.

Bezbednosna dilema i Pozenovo objašnjenje¹¹

Bezbednosnu dilemu je kao koncept predstavio Džon Herz u svojoj knjizi *Political Realism and Political Idealism* (Herz 1959). Dilemu često koriste pobornici škole realizma u međunarodnim odnosima. Dilema se ogleda u paradoksu koji nastaje kada se jedna zajednica dodatno naoružava, želeći da poveća svoju bezbednost, što utiče na njene susede da se osećaju manje bezbedno, pa se i oni dodatno naoružavaju, što zauzvrat sve učesnike bezbednosne dileme čini manje bezbednim nego što bi bili da se uopšte nisu naoružavali.

Bezbednosna dilema između etničkih grupa najčešće nastaje kada dođe do urušavanja vrhovne vlasti koja je garantovala poredak i bezbednost na nekoj teritoriji. Taj preduslov za upotrebu koncepta bezbednosne dileme ispunjen je u Ukrajini 1991. i 2014. godine. Prvo je 1991. nestao Sovjetski savez, a onda je 2014. godine došlo do vaninstitucionalnog rušenja poretka u Kijevu.

Pozen navodi da je Bezbednosna dilema veoma izražena kada su ispunjena dva uslova. Prvo, ukoliko je teško razlikovati namenu novog naoružavanja, pa je državama teško da signaliziraju odbrambene namere. Drugi uslov predstavlja veća efikasnost potencijalnog napada od mogućnosti istih snaga da se odbrane od napada druge strane.

Kada govorimo o prvom uslovu, u moderno vreme je veoma teško razlikovati ofanzivnu od defanzivne namene naoružavanja. Pozen navodi primer da tenkovi i oklopna vozila imaju veliki napadački potencijal, ali su u isto vreme najbolja sredstva za odbranu protiv neprijateljskih tenkova i oklopnih

¹¹ U ovom delu ukratko navodim koncepte i objašnjenje koje Pozen nudi u svom radu. Svi delovi koji nisu drugačije navedeni preuzeti iz Pozenovog teksta.

vozila. Iz tog razloga povećanje defanzivnih kapaciteta jedne države navodi druge da se osećaju manje bezbedno, pa se i oni dodatno naoružavaju.

Pre nego što pređem na drugi uslov koji uvećava bezbednosnu dilemu, analiziraću ovu situaciju koristeći teoriju igara. Ovakva trka u naoružanju u teoriji igara oslikava situaciju koju zovemo zatvorenikova dilema. Zatvorenikova dilema predstavlja stratešku situaciju u kojoj igrači sledeći svoje lične interese (povećavajući sopstvenu bezbednost) dolaze do ishoda koji je štetan za sve učesnike u dilemi (veoma narušena bezbednost). (Dixit & Skeath 2004, 345-382) Dilema je prikazana na matrici 1.

		Ukrajinci	
		Žive mirno	Naoružavaju se
Rusi	Žive mirno	2, 2	0, 3
	Naoružavaju se	3, 0	<u>1</u> , <u>1</u>

Matrica 1: Bezbednosna dilema kao zatvorenikova dilema

Ukoliko obe zajednice žive mirno, dobijaju isplate¹² 2. Ukoliko se jedna zajednica naoruža, dok druga živi mirno, zajednica koja je stekla oružanu prednost dobija isplatu 3, dok druga koja se zbog toga sada oseća nebezbedno i suočava se sa invazijom dobija isplatu 0. Isto važi i u obrnutom slučaju. Ukoliko se pak obe zajednice naoružaju, obe će se osećati manje bezbedno nego ranije, ali i siromašnije, jer su na naoružanje potrošili sredstva koja su mogla biti potrošena za unapređenje drugih javnih dobara. Dakle, iako bi za obe zajednice bilo bolje da žive mirno i saraduju one se ponašaju na nesaradljiv način i to iz dva razloga. Prvo, plaše se da ne budu “uhvaćeni na spavanje”, jer ukoliko oni pokušavaju da budu miroljubivi druga strana može da se naoruža i iskoristi novonastalu situaciju u svoju korist. Dakle, da bi izbegao isplatu 0, racionalan igrač (zajednica) će izabrati strategiju da ne saraduje i da se naoruža kako bi zaštitio svoju bezbednost i dobio isplatu 1. Drugi razlog je zato što pokušava da uhvati drugog igrača nenaoružanog i iskoristi priliku da poboljša svoj položaj na račun druge strane (*window of opportunity*).

Drugi Pozenov uslov za uvećanje dileme je razlika u potencijalnim rezultatima napada i odbrane teritorije sa istom količinom ljudstva i naoruža-

¹² Isplate su navedene ordinalnim brojevima koji samo oslikavaju redosled preferencija igrača, ali ne i srazmeru među tim preferencijama.

nja. Dva glavna faktora su tehnologija i geografija. Tehnologija je univerzalni faktor i ponekad može da obezbedi presudnu nadmoć vojsci koja napada ili vojsci koja se brani. Što je naoružanje jednostavnije to više ljudi može da ga koristi, a što ga više ljudi koristi lakše ih je motivisati na ideološki, etnički ili verski sukob. Suprotno tome, oružje zasnovano na nuklearnoj tehnologiji ima veliku moć odvracanja kada su u pitanju potencijalni sukobi. Pritom, nacionalizam ne igra veliku ulogu sa vojne tačke gledišta kada je u igri nuklearno oružje.

Tehnologija je bila na značajno različitom nivou za vreme raspada SFRJ i SSSR. Dok su u se u Hrvatskoj pušakale teritorijalne odbrane i paravojne formacije, i Rusi i Ukrajinci su posedovali nuklearno naoružanje čija bi upotreba nanela veliku štetu na obe strane. Iz tog razloga je tehnološki faktor negativno uticao na sprečavanje sukoba u Hrvatskoj, a pozitivno u Ukrajini.

Drugi Pozenov faktor je geografija. Za razliku od tehnologije, geografija je promenljiv faktor. Ponekad je jedna entička grupa izolovana u male teško odbranjive enklave¹³, što drugu grupu stavlja u povoljniji položaj. Suočena sa sigurnim porazom u slučaju da bude napadnuta, prva grupa ima podsticaj za preemtivni rat kako bi spojila enklave ili proširila teritoriju tako da bude lakše odbranjiva u budućnosti. Suprotno tome enklava može da bude velika, ekonomski autonomna i vojno odbranjiva što smanjuje potrebu za preemtivnim ratom. U zavisnosti od geografskog položaja, veličine i mogućnosti enklava da se odbrane od potencijalnog napada, menjaju se i podsticaji bratske susedne države da interveniše u sukobu.

Pozen tvrdi da je geografski faktor bitno uticao na početak sukoba Srba i Hrvata u Hrvatskoj, a da je sa druge strane sprečio sukob Rusa i Ukrajinaca u Ukrajini. Razlog za tu tvrdnju je što su Srbi u Hrvatskoj živeli u nekoliko enklava koje su u slučaju napada teško mogle da se brane ili pomognu jedna drugoj u odbrani, pa je Srbija napravila prvi potez kako bi sprečila napad Hrvata na srpske enklave. Istini za volju, Pozenova tvrdnja se pokazala tačnom tokom operacija Bljesak i Oluja hrvatske vojske 1995. godine. Tada Srbi u Hrvatskoj nisu bili u stanju da se samostalno odupru sinhronizovanom napadu hrvatskih snaga.

S druge strane, 12 miliona Rusa čini 21 odsto populacije Ukrajine. Oni ne žive u izolovanim enklavama, već se većinski ruska mesta nalaze jedna blizu drugih, kao i blizu granice sa Rusijom. Zbog takvog geografskog položaja Rusi nisu imali razloga da se osećaju ugroženo. Ukrajinacima ne bi bilo jednostavno da ih savladaju, a blizina Rusije činila je izvesnom rusku intervenciju kojom bi rusi u Ukrajini bili zaštićeni.

¹³ Pozen umesto enklava koristi frazu ostrva stanovništva (*islands of population*), ja koristim enklave zbog odomaćenosti tog termina.

Prozori ranjivosti i mogućnosti¹⁴

Pozen navodi tri faktora koji mogu snažno da utiču na povećanje osećaja ranjivosti ili da navedu zajednicu da veruje da je sada prilika da kroz sukob ostvari svoje istorijske ciljeve. Prvi je institucija obaveznog služenja vojnog roka u prethodnom režimu. Obavezno služenje vojnog roka čini sve vojno sposobno stanovništvo obučanim za rat, a takođe olakšava krađu i upotrebu zaplenjenog naoružanja, jer pljačkaši znaju šta traže i kako da transportuju i upotrebe naoružanje. Ovaj faktor je bio ispunjen i u SFRJ i SSSR, pa nije pravio značajnu razliku u analizi niti pravi razliku u analizi konflikta 2014. godine.

Drugi faktor su očekivanja intervencije neke od susednih država u slučaju sukoba. Uticaj potencijalnih saveznika sa jedne ili druge strane može da ima presudan uticaj na potencijalni sukob. Savezništva mogu biti javna ili prećutna, što zajedno sa brojem potencijalnih saveznika dodatno usložnjava odluku o početku sukoba. Neposredna blizina i nadmoćnost Rusije odvrćale su Ukrajince od bilo kakvog pokušaja napada na Ruse u Ukraјini. Nasuprot tome, naklonjenost Nemačke Hrvatskoј uz iskrivljenu percepciju Nemačke kao skoro super sile ohrabrila je Hrvatsku na otcepljenje. Propaganda u Srbiji to je iskoristila da naglasi hrvatsko-nemačke veze i špekuliše o planovima Nemačke, analogno Drugom svetskom ratu, pa je i to ušlo u računicu isplativosti preemtivnog rata.

Na kraju, treći faktor predstavlja postojanje drugih kriznih situacija koje mogu da okupiraju pažnju svetskih sila i međunarodne zajednice i tako njihovu intervenciju učine manje ili više verovatnom. Činjenica da su velike sile preokupirane nekim važnijim problemima i krizama širom sveta može biti signal da se započne ofanziva i iskoristi povoljna okolnost na međunarodnom planu kako bi se izvršila vojna ofanziva kojim bi bio uspostavljen novi *status quo*. Ironično, upravo je kriza pred raspad SSSR okupirala pažnju svetske javnosti koju su nacionalisti u Jugoslaviji iskoristili kako bi započeli sukobe.

Indikatori za rano upozorenje u odnosima Rusa i Ukraјinaca

U zaključnom poglavlju svog rada Pozen definiše četiri indikatora za koje je tvrdio da mogu da utiču na remećenje mira između Rusa i Ukraјinaca (Posen 42-43). Ovde ću navesti njegove indikatore i pokušati da pokažem šta se po tom pitanju događalo do danas.

¹⁴ Eng. *Windows of Vulnerability and Opportunity*.

1. Denuklearizacija Ukrajine i rast nacionalizma

Pozen navodi da će Ukrajina morati sve više da se oslanja na nacionalizam kako bi ojačala koheziju i snagu svoje vojske, u slučaju da se oslobodi svog nuklearnog potencijala, kao što se i obavezala.

Tokom protesta na Trgu Nezavisnosti u Kijevu (*Euromaidan*) 2014. godine pored ostalih, značajnu ulogu imale su desničarske organizacije kao što su Desni sektor i *Svoboda* (Sloboda). Ultradесничарска партија Svoboda u svojim programskim ciljevima¹⁵ navodi ukidanje autonomije Krima i gostoprimstva Ruskoj Crnomorskoj floti u Sevastopolju¹⁶.

Posle bekstva predsednika Viktora Janukoviča, Svoboda je u prelaznoj Vladi dobila mesta zamenika premijera i ministra odbrane¹⁷, dok je šef te partije i budući kandidat na predsedničkim izborima Oleg Tjagnibok¹⁸ pozvao na, kako je rekao, deputinizaciju Ukrajine i ponovio da “Kremlj pokušava da razbije zemlju”.¹⁹

Rusija je ovu smenu vlasti videla kao puč koji je usledio posle terora, ubistava i nereda koji su sprovodili nacionalisti, neonacisti, rusofobi i antisemiti. Predsednik Rusije, Vladimir Putin smatra da oni, ideološki naslednici Stepana Bandere²⁰ i danas vode glavnu reč u Ukrajini.²¹ Postoje i druga mišljenja po kojima je nakon svrgavanja predsednika Viktora Janukoviča “postalo jasno” da bi nova ukrajinska vlada poništila sporazum o Sevastopoljskoj bazi, pa je Putin morao da reaguje kako bi sačuvao ruska vojna postrojenja, kao i pretenziju Rusije da bude pomorska sila u Crnom moru i na Mediteranu.²²

Iako je prošlo 20 godina od denuklearizacije Ukrajine²³ do snažog ispoljavanja nacionalizma u Ukrajini, ovaj deo Pozenovog argumenta stoji. Rusi

¹⁵ <http://en.svoboda.org.ua/about/program/> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

¹⁶ U Harkovu je 2010. godine potpisan je sporazum kojim se produžava iznajmljivanje pomorske baze u Sevastopolju Rusiji do 2042. godine. Ukrajina će zauzvrat dobiti 30 odsto popusta na ruski gas, što bi Ukrajincima godišnje štedelo četiri milijarde dolara. <http://www.diploweb.com/Russia-s-Black-Sea-fleet-in.html> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

¹⁷ <http://www.rferl.org/content/ukraine-whos-who-cabinet/25279592.html> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

¹⁸ Tjagnibok je pre pristupanja Svobodi bio član nacističke Socijal nacionalne partije Ukrajine (<http://photo.ukrinform.ua/ukr/rubrics/photo.php?id=297562>)

¹⁹ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1512120/Ukrajina,+dani+raspleta%3F.html> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²⁰ Stepan Bandera je bio kvisling i saradnik nacista tokom Drugog svetskog rata.

²¹ <http://eng.kremlin.ru/transcripts/6889> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²² <http://nationalismwatch.com/2014/05/18/a-paradigm-shift-in-russias-foreign-policy/> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²³ http://bioprepwatch.com/international_nuclear_policy/u-s-commemorates-20th-anniversary-of-ukraine-denuclearization/334635/ (pristupljeno 02.07.2014. godine)

su prepoznavši nadolazeću potencijalnu opasnost, preduzeli akcije za zaštitu svojih prava i autonomije u delovima Ukrajine u kojim čine većinu, uz implicitnu podršku Rusije. Događaji koje ću opisati u nastavku neodoljivo su podsećali na “balvan revoluciju” u Hrvatskoj 1990. godine. Krim je proglasio nezavisnost 11. marta²⁴, a na referendumu 16. marta stanovništvo Krima se izjasnilo za pripajanje Rusiji²⁵. Region Harkova proglasio je nezavisnost 7. aprila²⁶, dok su regioni Donjecka i Lujanjska proglasili nezavisnost 12. maja.²⁷

2. Derusifikacija vojske Ukrajine

Smanjenje broja Rusa u vojsci Ukrajine moglo bi da poveća sposobnost ukrajinske vojske u potencijalnom ukrajinsko-ruskom sukobu. Potencijalno iznenadno slabljenje ruskih vojnih sposobnosti koje bi koincidiralo sa derusifikacijom vojske Ukrajine bilo bi znak za uzburku kada su u pitanju rusko-ukrajinski odnosi.

Ovaj faktor je uticao na eskalaciju krize u Ukrajini, i to zahvaljujući *status quo*, a ne promeni koju je Pozen naveo kao potencijalno važnu. Naime, vojska Ukrajine uređena je tako da vojnici budu u službi bilzu svojih rodničkih mesta, pa je većina Rusa u ukrajinskoj vojsci službovala u sredinama sa većinski ruskim stanovništvom. Tako su se mnoge postave ukrajinske vojske predale pro-ruskim snagama po izbijanju krize na Krimu u martu 2014. godine. Da stvar bude gora po Ukrajince, mnogi visoki oficiri prebegli su na rusku stranu. Najupečatljiviji primer je kontra-admiral Denisa Berezovskog, komandanta ukrajinske mornarice koji je samo dan pošto je imenovan na taj položaj, prešao na stranu [ruske] Autonomske Republike Krim, pritom predajući ukrajinsku mornaricu Rusima.²⁸ Tako su do 26. marta sve 193 vojne baze na Krimu bile pod ruskom komandom.

Na taj način ukrajinski hendikep koji je Pozen opisao, snažno je uticao na krizu u Ukrajini i doneo značajnu prednost Rusima, kao što je Pozen i predvideo.

²⁴ <http://rt.com/news/crimea-parliament-independence-ukraine-086/> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²⁵ <http://www.cnn.com/2014/03/16/world/europe/ukraine-crisis/> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²⁶ <http://rt.com/news/kharkov-clashes-ukraine-independence-993/> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²⁷ <http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/05/ukraine-separatists-declare-independence-201451219375613219.html> (pristupljeno 02.07.2014. godine)

²⁸ <http://www.bbc.com/news/world-europe-26410431> (pristupljeno 30.06.2014. godine)

3. Terorističke ili paramilitarne grupe

Pojava paramilitarnih formacija ili terorističkih grupa u Ukrajini imala bi snažno zapaljivo dejstvo na odnose između dve zajednice i bila bi vesnik nevolje.

Još u februaru je AFP preneo snimak Dmitra Jaroša, vođe ekstremno desne grupe “Desni sektor” koji objašnjava kako je Desni sektor protiv pristupanja Ukrajine Evropskoj uniji (zato što je ona birokratsko čudovište koje ljudima nameće antihrišćanska i antinacionalistička pravila), ali i objašnjava da su se njihovi borci već dokazali u prolivanju krvi u ulici Gruševski²⁹. Navodi da oni znaju kako da se bore, da su Ukrajinci bili najbolji vojnici u SSSR i poručuje Rusima da ne interвенишу u Ukrajini, jer će biti poraženi.³⁰ Proruske naoružane snage koje nisu imale nikakva obeležja bile su glavni akteri krize na Krimu do aneksije. Takođe, na Istoku Ukrajine proruski pobunjenici zauzimali su zgrade ukrajinske administracije u Lugansku, Harkovu, Donjecku i drugim gradovima, da bi kasnije učestvovali u žestokim borbama sa ukrajinskim snagama bezbednosti. Na Krimu su proruske naoružane snage zauzele aerodrom u Simferopolju 11. Marta³¹, a do 26. Marta svih 193 vojnih baza na Krimu. Na istoku ordinira paramilitarna kozačka jedinica koja sebe naziva “vučijih sto”. Kažu da se neće vraćati u Rusiju dok ne pokore Ukrajinu ili poginu na putu ka tom cilju.³²

4. Promena odnosa snaga

Ukoliko se Ukrajina značajno brže i bolje ekonomski oporavi nego Rusija ili ako Ukrajina stekne moćne saveznike dok se Rusija nađe u izolovanom položaju, ili ako Rusija počne da se boji da će joj neprekidni pogranični ratovi držati vojsku zauzetom u budućnosti, Rusi mogu početi da razmišljaju o preventivnoj akciji protiv Ukrajine.

Ovaj četvrti indikator je prvi uočen i doveo je do pojave ostala tri. Kao što sam naveo na početku, Ukrajinska kriza je počela Janukovičevim odbacivanjem trgovinskog sporazuma sa EU i približavanjem Rusiji. Protesti koji su usledili bili su usmereni protiv Janukoviča i, između ostalog, njegove proru-

²⁹ Poprište žestokih sukoba između demonstranata i policije u januaru 2014. godine. <http://en.itar-tass.com/world/716231> (pristupljeno 30.06.2014. godine)

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=8jyxq6YLLKg> (pristupljeno 30.06.2014. godine)

³¹ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=03&dd=11&nav_id=822296 (pristupljeno 30.06.2014. godine)

³² <http://time.com/95898/wolves-hundred-ukraine-russia-cossack/> (pristupljeno 30.06.2014. godine)

ske politike. U takvim okolnostima do izražaja je počeo da dolazi anti-ruski sentiment, odnosno da se sve jače ispoljava ukrajinski nacionalizam.

Povrh toga, Rusija je ostala izolovana u svom pogledu na krizu u Ukrajini i njeno tumačenje. Dok su Evropska unija i SAD na proteste gledali kao legitimne i demokratske, Rusija ih je posmatrala kao terorističke i neustavne. Posle bekstva Janukoviča u Rusiju i dolaska, između ostalih, nacionalista na vlast u Kijevu, Rusi su se pribojavali da bi se se njihova prednost u odnosu snaga mogla promeniti u budućnosti, posebno uz ekonomsku pomoć Zapada Ukrajini. Takva bojazan je Rusiju navela na preemtivnu akciju koja je dovela do proglašenja nezavisnosti Krima, Donjecke, Luganske i Harkovske oblasti. Rusija je, takođe, reagovala aneksijom Krima i odlukom Ruske Dume kojom je predsedniku Putinu omogućeno da pošalje vojsku Rusije u Ukrajinu.

Zaključak

Dvadesetjednu godinu posle objavljivanja Pozenovog teksta, tvrdim da njegovo objašnjenje i dalje stoji. Povrh toga, teorija o bezbednosnoj dilemi još uvek ima jak eksplanatorni potencijal kada su u pitanju etnički sukobi, posebno u situaciji kada su urušene najviše institucije vlasti. Možemo uočiti tri od četiri Pozenova indikatora za krizu u Ukrajini i do sukoba je zaista došlo, dok je činjenica da nije došlo derusifikacije vojske Ukrajine donela prevagu ruskoj strani na početku sukoba.

Prvo, Rusija se osetila izolovanom po pitanju dešavanja u Ukrajini, dok je nova vlast u Kijevu dobila veliku podršku i finansijsku pomoć iz EU i SAD. Na duži rok takav odnos snaga mogao bi da utiče na smanjenje nadmoći koju Rusija ima u odnosu na Ukrajinu.

Drugo, denuklearizacija Ukrajine je Ukrajince ostavila bez mogućnosti da odvrte potencijalni ruski napad. Umesto toga Ukrajinacima je ostalo da se oslone na nacionalizam kao glavni izvor motivacije u potencijalnom sukobu sa Rusima. Bujanje ukrajinskog nacionalizma u situaciji urušenog poretka i učešće ukrajinskih nacionalista u novoj vladi, posebno u ministarstvu odbrane, bili su signali zabrinutost Rusima koji su tražili nezavisnost, ali i za Rusiju koja je podržala težnje svog naroda, okupirala i anektirala Krim.

Treće, pojava naoružanih bandi na obe strane, od protesta u Kijevu do vojnika u “neobebeženim uniformama” u punoj ratnoj opremi na Krimu i na jugoistoku Ukrajine značila je da je prostora za mirno rešenje i sprečavanje sukoba sve manje. Iako je svaka strana tvrdila da želi samo da zaštiti svoju zajednicu, svaka nova pojava tih “zaštitnika” činila je da se druga strana oseća manje bezbednom i da stremi da se još više zaštiti, čineći obe strane menje bezbednim, a mir fragilnim i teško ostvarivim.

Derusifikacija ukrajinske vojske se nije dogodila, па четврти индикатор није уоћен. Велики број руских војника у украјинској војсци, који су стационирани у срединама у коме је живи већински руско становништво, значајно допринео руској превazi на почетку sukoba.

Украјинска криза нажалост још увек није завршена. Када и на који начин ће се то догодити данас је тешко предвидети и то питање не улази у домен овог рада. Оно што је за овај рад важно јесте да Поzenово објашњење још увек стоји и да доказује да су Поzenова предвиђања у vezi са будућим sukobима Руса и Украјинаца показала као тачна.

Literatura

- Posen, Barry R. (1993) “The Security Dilemma and Ethnic Conflict” in *Survival*. Vol 35, no. 1, Spring 1993. str. 27-47.
- Dixit, Avinash i Susan Skeath (2004) *Games Of Strategies*. New York: W. W. Norton & Company. (2. izdanje).
- Herz, John H. (1959) *Political Realism and Political Idealism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Horowitz, Donald L. (1985) *Ethnic Groups in Conflict*. Berkley: University of California Press.

Internet stranice

- <http://bioprepwatch.com>
<http://csis.org>
<http://en.itar-tass.com>
<http://eng.kremlin.ru>
<http://en.svoboda.org.ua>
<http://mvs.gov.ua>
<http://nationalismwatch.com>
<http://photo.ukrinform.ua>
<http://rt.com>
<http://time.com>
<http://www.aljazeera.com>
<http://www.b92.net>
<http://www.bbc.com>
<http://www.cnn.com>
<http://www.diploweb.com>
<http://www.rferl.org>
<http://www.rts.rs>